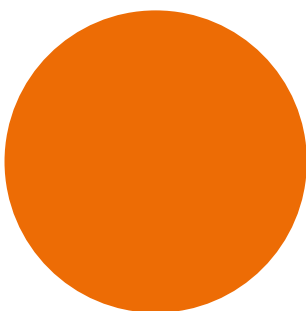
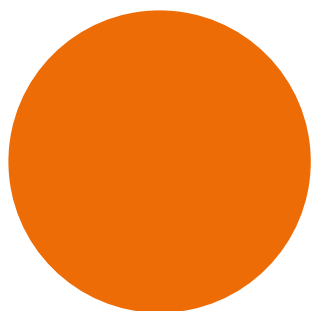
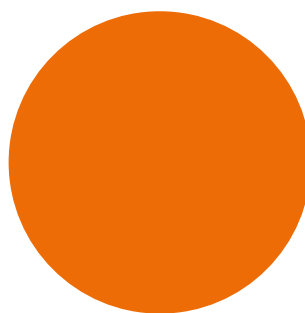
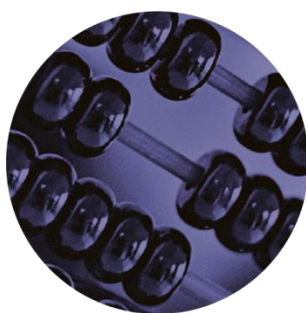
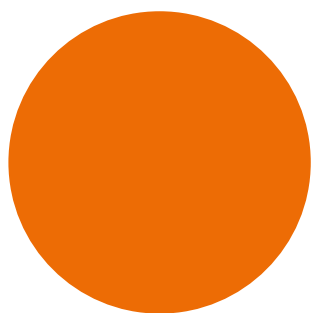

Minder geld

*Hoe huishoudens omgaan met
een inkomensdaling*

Minder geld

Hoe huishoudens omgaan met een inkomensdaling

*Anna van der Schors
Nibud, 2015*

Inhoud

SAMENVATTING EN CONCLUSIE	6
Aanbevelingen	9
1 INLEIDING	10
1.1 Aanleiding	10
1.2 Doel onderzoek	11
1.3 Leeswijzer	11
2 REDEN EN GROOTTE INKOMENSTERUGVAL	13
2.1 Reden van de inkomensterugval.....	13
2.2 Grootte van de inkomensachteruitgang.....	14
2.3 Procentuele inkomensachteruitgang	16
3 VOORBEREIDING OP DE INKOMENSTERUGVAL	18
3.1 Inkomensterugval verwacht of onverwacht?.....	18
3.2 Voorbereiding op de inkomensterugval	18
3.3 Terugblikkend op ondernomen activiteiten vooraf	19
4 IMPACT VAN DE INKOMENSTERUGVAL	22
4.1 Rondkomen	22
4.2 Spaargeld.....	23
4.3 Betalingsproblemen	25
4.4 Beleving van de eigen financiële situatie	27
4.5 Ondernomen activiteiten na inkomensterugval.....	30
4.6 Veranderingen in financieel gedrag	31
4.7 Invloed op woonlasten, pensioen en verzekeringen	33
4.8 Inzetten van pensioen voor huidige bestedingen.....	33
5 INFORMATIEBEHOEFTE	34
6 BELEVING VAN DE SITUATIE	35
6.2 Verschil in geluk onder degenen met een inkomensterugval	36
6.3 Omgaan met een nieuwe inkomensterugval.....	37
BIJLAGE 1 – ONDERZOEKSVERANTWOORDING	38

Samenvatting en conclusie

Ruim een kwart van de Nederlanders tussen de 35 en 55 jaar heeft de afgelopen drie jaar met een achteruitgang in inkomen te maken gehad. De impact van de inkomensdaling is kleiner voor huishoudens die zich hebben voorbereid op de inkomensdaling. Zij hebben minder betalingsproblemen, komen makkelijker rond en hebben meer grip op hun financiële situatie dan huishoudens zonder voorbereiding. Dit blijkt uit onderzoek onder een representatieve steekproef van Nederlanders¹ tussen de 35 en 55 jaar.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de campagne Doen & Later, een initiatief van CZ, Espria, Rabobank, PGGM en Zilveren Kruis om mensen na te laten denken over keuzes die ze nu maken met het oog op de toekomst.

Werkloosheid en arbeidsongeschiktheid belangrijkste redenen inkomensdaling

De meestgenoemde redenen voor de achteruitgang in inkomen zijn:

- Werkloosheid (35 procent)
- Arbeidsongeschiktheid (18 procent)
- Een andere baan met een lager salaris (16 procent)

Meeste huishoudens hebben een inkomensdaling van 40 procent van het inkomen

De grootte van de inkomensdaling verschilt tussen huishoudens met een verschillend inkomen. Van de huishoudens met een maandinkomen van 2.000 euro of minder daalt het inkomen in 60 procent van de gevallen minder dan 400 euro per maand. Bij huishoudens met een netto maandinkomen van 3.000 of meer loopt de inkomensdaling uiteen: 36 procent heeft te maken met een inkomensdaling van minder dan 400 euro per maand en bij 39 procent is de daling meer dan 800 euro.

Het bedrag van de inkomensdaling zegt niet alles over hoe een huishouden zich redt na de inkomensachteruitgang. Voor het ene huishouden betekent een achteruitgang van 400 euro per maand veel meer dan voor het andere huishouden. Dit hangt met name af hoe de grootte van de inkomensdaling zich verhoudt tot de hoogte van het oorspronkelijke inkomen.

¹ De steekproef bestond uit 1.959 Nederlanders tussen de 35 en 55 jaar. Deze steekproef is representatief voor alle Nederlanders tussen de 35 en 55 jaar voor leeftijd, geslacht, afgeronde opleiding, regio en Mentality-milieus.

De relatieve inkomensdaling geeft dit weer: de mate waarin het maandinkomen achteruit is gegaan ten opzichte van het netto maandinkomen van het huishouden voor de inkomstensterugval. De relatieve inkomensdaling is als volgt:

- Bij 27 procent is het netto maandinkomen 15 procent of minder gedaald.
- Bij 40 procent is het netto maandinkomen tussen de 15 en 30 procent gedaald.
- Bij 33 procent is het netto maandinkomen meer dan 30 procent gedaald.

Een op de drie heeft zich niet voorbereid op de inkomstensterugval

Voor 40 procent van de huishoudens kwam de inkomstensterugval onverwacht. Een vergelijkbaar percentage, 38 procent, had de inkomstensterugval juist zien aankomen.

38 procent van de ondervraagden heeft zich voorbereid op de achteruitgang in inkomen; 32 procent heeft zich (helemaal) niet voorbereid. Degenen die zich hebben voorbereid, hebben dit vooral gedaan door:

- minder uit te geven (67 procent);
- abonnementen en contracten op te zeggen (53 procent);
- op een rij te zetten hoeveel geld er na de inkomstensterugval binnenkomt, om te zien hoeveel bestedingsruimte er dan (nog) is (44 procent);
- (extra) te gaan sparen (21 procent).

30 procent van degenen die zich niet hadden voorbereid van tevoren, heeft dit niet gedaan, omdat men niet wist hoe zij dit konden doen.

Impact van de inkomstensterugval

Een inkomstensterugval heeft een flinke impact op de financiële situatie van huishoudens:

- De hoeveelheid spaargeld neemt af. Voorafgaand aan de inkomstensterugval heeft 25 procent van de huishoudens geen spaargeld, tegen 39 procent na de inkomstensterugval.
- 45 procent van de huishoudens komt na inkomensdaling moeilijk rond, tegen 11 procent voor die tijd.
- 48 procent heeft sinds de inkomstensterugval te maken gehad met een of meerdere vormen van betalingsproblemen, met name roodstand, geen geld meer kunnen opnemen, aanmaningen ontvangen en weigering van een automatische incasso.
- 54 procent maakt zich zorgen over zijn financiële situatie.

Door de terugval is bijna driekwart van de huishoudens bewuster met zijn geldzaken bezig. Zo is bijna zes op de tien huishoudens zijn financiële administratie op orde gaan brengen. Tweederde controleert nu vaker zijn bankrekening. Ook is tweederde van de huishoudens na de achteruitgang zijn inkomsten en uitgaven op een rij gaan zetten.

Sterk positief verband tussen voorbereiding en inkomensterugval

Het wel of niet voorbereiden op een inkomensterugval hangt sterk samen met de consequenties van de inkomensdaling op de financiële situatie van een huishouden.

Huishoudens die zich hebben voorbereid op de inkomensdaling:

- hebben meer grip op de financiële situatie;
- maken zich minder zorgen over de financiële situatie;
- kunnen makkelijker rondkomen;
- minder betalingsproblemen;
- zijn gelukkiger met hun financiële situatie en hun leven als geheel.

	Wel voorbereid	Niet voorbereid
Grip op financiën	75%	43%
Zorgen over financiële situatie	39%	80%
Moeite met rondkomen	27%	67%
Betalingsproblemen	33%	66%

De impact van de inkomensdaling hangt ook samen met de hoeveelheid spaargeld die aanwezig is. Huishoudens met meer spaargeld na de achteruitgang in inkomen:

- kunnen makkelijker rondkomen;
- hebben meer grip op hun financiële situatie;
- zijn gelukkiger met hun financiële situatie en hun leven als geheel.

Ook zijn er verschillen zichtbaar tussen huishoudens waar het inkomen relatief weinig (minder dan 15 procent) gedaald is en huishoudens met een inkomensdaling van meer dan 30 procent. Huishoudens waar het inkomen meer dan 30 procent is gedaald:

- kunnen moeilijker rondkomen;
- hebben vaker één of meerdere betalingsproblemen gehad na de inkomensterugval;
- hebben meer grip op hun financiële situatie;
- zijn nu bewuster met hun geldzaken bezig;
- zijn minder gelukkig met hun financiële situatie en hun leven als geheel.

Voor de impact van inkomensachteruitgang maakt het niet uit waarom het inkomen daalt. Huishoudens waar iemand werkloos is, komen niet moeilijker rond dan huishoudens waar iemand arbeidsongeschikt is geraakt.

Ook de hoogte van het inkomen na achteruitgang maakt niet uit voor de grip die een huishouden op de financiële situatie heeft. Geld maakt ook niet gelukkig: de hoogte van

het inkomen na achteruitgang doet er niet toe voor de tevredenheid met de persoonlijke financiële situatie of het leven als geheel.

Aanbevelingen

De bevindingen laten zien hoe lonend het is om (financieel) voorbereid te zijn op een inkomensterugval. De impact die de inkomensachtergang heeft zijn veel kleiner voor huishoudens die zich hebben voorbereid op eventuele gebeurtenissen waardoor het inkomen daalt.

Maak personen bewust: een inkomensdaling kan iedereen overkomen

Bij het begeleiden van huishoudens bij hun financiële zaken, is het relevant om stil te staan bij het feit dat een inkomensdaling iedereen kan overkomen. Het Nibud adviseert om personen bewust te maken van het nut voorbereid te zijn op een mogelijke inkomensdaling. Daarbij is het belangrijk hen te adviseren hoe zij zich kunnen voorbereiden; u kunt daarin ondersteunen.

Bereid personen voor op inkomensdaling aan de hand van een stappenplan

Als iemand met een inkomensterugval te maken krijgt, wil je dat de consequenties tot een minimum beperkt blijven. Het Nibud heeft een stappenplan ontwikkeld waarmee de consument zelf aan de slag kan om zich voor te bereiden op minder inkomen. Klanten kunnen worden begeleid bij het doorlopen van deze stappen.

Het stappenplan ziet er als volgt uit:

1. Hoeveel minder kan mijn inkomen worden?
Zet op een rij hoeveel het inkomen zal gaan dalen in een bepaalde situatie, zoals arbeidsongeschiktheid.
2. Huidige uitgaven op een rij zetten
3. Hoeveel financiële speelruimte heb ik?
Maak inzichtelijk welke uitgaven noodzakelijk zijn. Breng ook in kaart welke mogelijk bezuinigingsposten er zijn. Zo wordt duidelijk hoeveel iemand kan bezuinigen als hij met een inkomensdaling te maken krijgt.
4. Spaar maandelijks een vast bedrag
Bekijk hoeveel geld uw klant maandelijks apart zou kunnen zetten zijn. Dit geld kan iemand gebruiken om een periode overbruggen totdat de bestedingen zijn aangepast aan de nieuwe financiële situatie.

1 Inleiding

*Money comes, money goes. But lifestyle comes, lifestyle stays*².

1.1 Aanleiding

Je baan kwijtraken of tegen een lager salaris moeten gaan werken, arbeidsongeschikt worden of een scheiding. Het kan ons allemaal overkomen. Behalve een emotionele impact, heeft het ook een financiële impact.

Zoals Luyendijk in zijn boek *Het kan niet waar zijn* verwoordt: meegroeien met een stijgend inkomen is stukken makkelijker dan meekrimpen met een dalend inkomen. Iemand heeft een bepaald uitgavenpatroon dat hij zal moeten aanpassen als het inkomen, om welke reden dan ook, daalt. Of iemand moet voldoende financiële middelen achter de hand hebben om de inkomensachteruitgang op te vangen om zo hetzelfde bestedingspatroon te kunnen handhaven.

Hoe gaat dat in de praktijk? Wat is de impact van een inkomensterugval voor huishoudens? Lukt het deze huishoudens om rond te komen? En waarom lukt dat het ene huishouden beter dan het andere huishouden?

Uit interviews blijkt: mensen zien inkomensachteruitgang onvoldoende aankomen

In 2014 heeft het Nibud 62 interviews gehouden met personen die met een inkomensterugval te maken hebben gehad en/of financiële problemen hadden³. Het merendeel van deze geïnterviewden heeft het life-event en de daarmee gepaard gaande inkomensterugval niet zien aankomen. Ook hebben ze niet of nauwelijks nagedacht over de mogelijkheid dat er iets zou kunnen gebeuren. Na de inkomensterugval is wel iedereen zijn financiële gedrag aan gaan passen.

Verschillen tussen huishoudens in impact inkomensterugval: hoe komt dat?

Deze bevinding is voor ons aanleiding om nader onderzoek te doen naar huishoudens die met een inkomensterugval te maken hebben gekregen. Wat maakt dat het ene huishouden hier beter mee om kan gaan dan het andere huishouden? Heeft dat te maken met de achterliggende reden voor de inkomensterugval? Hangt het samen met de mate van inkomensachteruitgang? Of houdt het verband met de voorbereidingen die huishoudens treffen op een eventuele inkomensachteruitgang?

² Joris Luyendijk in zijn boek *Dit kan niet waar zijn* (2014).

³ Madern, T., Schors, A. van der, & Werf, M. van der (2014). *Van vroeger naar later: vooruitkijken en aanpassingsgedrag. Onderdeel van de reeks: Het financiële gedrag van consumenten*. Utrecht: Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting.

Als duidelijk is wat samenhangt met het effect dat inkomensachteruitgang heeft op de financiële en persoonlijke situatie van het huishouden, dan kunnen huishoudens daar rekening mee houden. Ook in de ondersteuning van huishoudens bij hun geldzaken, kunnen budgetcoaches of financieel adviseur daarop inspelen. Zo kunnen de consequenties van een eventuele inkomensterugval in de toekomst tot een minimum beperkt blijven.

1.2 Doel onderzoek

Met dit onderzoek willen we inzicht krijgen in de consequenties van een inkomensachteruitgang op de financiële situatie en het financiële gedrag van huishoudens. Ook willen we duidelijk krijgen waarom de consequenties van een inkomensterugval voor huishoudens verschillen.

Om hier meer inzicht in te krijgen, geeft dit onderzoek antwoord op de volgende vragen:

- Hoe bereiden huishoudens zich voor op een inkomensterugval? In hoeverre zag men deze aankomen? Wat heeft men ondernomen?
- Wat is de impact van de inkomensterugval: hoe is de financiële situatie veranderd? En hoe handelen huishoudens financieel gezien na een inkomensachteruitgang?
- Hoe verschilt de impact van de inkomensterugval tussen huishoudens naar achtergrondkenmerken van het huishouden (gezinssamenstelling, leeftijd, inkomen), reden en grootte van de inkomensterugval en voorbereiding op de inkomensterugval?
- Hoe ervaart men de eigen persoonlijke en financiële situatie na de inkomensterugval en hoe verschilt die ervaring tussen huishoudens?

1.3 Leeswijzer

De ondervraagden: 525 35- t/m 55-jarigen met een achteruitgang in inkomen

In het onderzoek zijn 1.959 Nederlanders tussen de 35 en 55 jaar gestart met de vragenlijst. Deze groep is representatief voor alle Nederlanders tussen de 35 en 55 jaar wat betreft leeftijd, geslacht, afgeronde opleiding, regio en Mentality-milieus⁴.

Van deze groep Nederlanders hebben 525 personen tussen de 35 en 55 jaar in de afgelopen drie jaar met een inkomensterugval te maken hebben gehad. Deze groep

⁴ De Mentality-milieus zijn acht sociale milieus, die zijn samengesteld op basis van persoonlijke opvattingen en waarden. Het Mentality-model is ontwikkeld door marktonderzoeksbureau Motivaction. Zie voor meer informatie: <http://www.motivaction.nl/mentality>.

heeft een uitgebreide vragenlijst gekregen over de situatie voor en na de inkomensterugval.

Een uitgebreide beschrijving van de onderzoeksopzet staat in bijlage 1.

Relevant voor de onderzoekers: multivariate analyses

In de verschillende hoofdstukken beschrijven we hoe een bepaalde situatie (bijvoorbeeld: de mate waarin een huishouden rondkomt) samenhangt met bepaalde kenmerken van de inkomensterugval (bijvoorbeeld: de reden en de grootte van de inkomensterugval) en kenmerken van het huishouden (zoals het inkomen en de gezinssamenstelling).

Hiervoor hebben we multivariate analyses uitgevoerd. Dit betekent dat alle mogelijke relevante factoren die kunnen samenhangen met de te verklaren (financiële) situatie, tegelijkertijd zijn meegenomen. Dit geeft een duidelijker inzicht in de directe relatie van een bepaald kenmerk met de financiële situatie, omdat het voor andere, mogelijk invloedrijke factoren, wordt gecorrigeerd. Hierbij geldt: deze analyses geven de correlatie weer en niet de causaliteit. Dit betekent dat we kunnen zeggen dat er een relatie tussen bepaalde kenmerken bestaat. We weten alleen niet welke richting de relatie op gaat.

Indeling van het rapport

Het rapport beschrijft de belangrijkste bevindingen uit het onderzoek:

- Hoofdstuk 2 gaat in op de redenen voor de inkomensterugval en hoeveel het inkomen achteruit is gegaan.
- Hoofdstuk 3 beschrijft de voorbereiding van huishoudens op de inkomensterugval.
- Hoofdstuk 4 laat zien wat de impact van de inkomensterugval is geweest: hoe de financiële situatie is veranderd, welke activiteiten men heeft ondernomen en hoe huishoudens hun financiële gedrag hebben veranderd.
- Hoofdstuk 5 gaat in op de informatiebehoefte van huishoudens na de inkomensterugval.
- Hoofdstuk 6 beschrijft hoe huishoudens hun persoonlijke en financiële situatie na de inkomensterugval zelf ervaren.

Het Nibud heeft dit onderzoek uitgevoerd in opdracht van de Doen & Later, een bewustwordingscampagne van banken, zorginstellingen en verzekeraars om Nederlanders in de leeftijd 35-55 na te laten denken over hun toekomst.

2 Reden en grootte inkomensterugval

27 procent van de Nederlanders tussen de 35 en 55 jaar heeft de afgelopen drie jaar met een achteruitgang in inkomen te maken gehad. Dit blijkt uit onderzoek onder een representatieve steekproef van Nederlanders⁵ tussen de 35 en 55 jaar.

2.1 Reden van de inkomensterugval

De achteruitgang in inkomen kan verschillende redenen hebben:

- Werkloosheid
- Vrijwillig minder werken
- Onvrijwillig minder uren werken, tegen een lager salaris werken of minder opdrachten hebben (als zelfstandige)
- Uitkeringen die verlagen of wegvallen. Bijvoorbeeld als de werkloosheidsuitkering afloopt en men terugvalt op de bijstandsuitkering of het inkomen van de partner
- Een situatie die plaatsvindt, zoals arbeidsongeschikt raken, een scheiding of een partner die overlijdt

2.1.1 Meestgenoemde redenen voor inkomensterugval

De top drie meestgenoemde redenen voor de achteruitgang in inkomen zijn:

- Werkloosheid
- Arbeidsongeschiktheid
- Een andere baan met een lager salaris

⁵ De steekproef is representatief voor leeftijd, geslacht, afgeronde opleiding, regio en Mentality-milieus.

Tabel 1: Reden van de inkomensterugval in afgelopen 3 jaar (n=525) (meerdere antwoorden mogelijk)

	%
Werkloos geraakt	35
Arbeidsongeschikt/langdurige ziekte	18
Andere baan met lager salaris	16
Minder opdrachten/inkomsten als zelfstandige	15
Verlaging van uitkering of aflopende uitkering	12
Vrijwillig minder gaan werken	8
Scheiding	7
Minder inkomsten bij hetzelfde werk	5
Anders	4
Partner met pensioen gegaan	2
Regelingen die zijn weggevallen (bijv.	1
Overlijden partner	1

Veel ondervraagden gaven ook aan een inkomensterugval te ervaren, omdat prijzen zijn gestegen, terwijl het inkomen (een aantal jaren) hetzelfde is gebleven. Personen die alleen die reden hebben aangegeven voor de inkomensachteruitgang, zijn niet meegenomen in dit onderzoek.

2.2 Grootte van de inkomensachteruitgang

De grootte van de achteruitgang in netto inkomen is als volgt:

- Voor 41 procent: 400 euro per maand of minder.
- Voor 34 procent: tussen de 401 en 800 euro per maand.
- Voor 25 procent: meer dan 800 euro per maand.

Tabel 2 geeft de grootte van de inkomensterugval weer voor verschillende inkomenscategorieën. Van de huishoudens die voor de inkomensachteruitgang een netto huishoudeninkomen 2.000 euro per maand of minder hadden, is 60 procent er minder dan 400 euro per maand op achteruit gegaan en 40 procent meer dan 400 euro. Van de huishoudens met een maandinkomen tussen de 2.000 en 3.000 euro per maand is het inkomen bij 26 procent minder dan 400 euro per maand gedaald en bij 74 procent meer.

Tabel 2: Grootte van de inkomensterugval, naar hoogte inkomen voor de inkomensterugval (n=417)

	<400 euro p.m. %	400-800 euro p.m. %	>800 euro p.m. %
2.000 euro p.m. of minder (n=138)	60	37*	3
Tussen 2.000 en 3.000 euro p.m. (n=141)	26	40*	34
Meer dan 3.000 euro p.m. (n=138)	36*	25	39
Totaal	41	34	25

*Deze percentages wijken niet significant af van het gemiddelde

2.2.1 Achteruitgang in inkomen verschilt per reden voor de inkomensterugval

Tabel 3 laat voor de vijf meestvoorkomende vormen van inkomensterugval zien hoe groot de achteruitgang in inkomen is.

Zo blijkt 34 procent van de werklozen meer dan 800 euro per maand erop achteruit te zijn gegaan. Dit geldt voor 22 procent van de arbeidsongeschikten.

Een achteruitgang van meer dan 800 euro per maand, komt meer voor bij:

- Werkloosheid
- Zelfstandigen met minder inkomsten
- Personen van wie een uitkering wegvalt of wordt verlaagd

De inkomensterugval bij arbeidsongeschiktheid en bij een andere baan tegen een lager salaris is vergelijkbaar met het gemiddelde van iedereen die met een inkomensterugval te maken heeft gehad.

Tabel 3: Grootte van de inkomensterugval, voor verschillende redenen voor de inkomensterugval (n=417)

	<400 euro p.m. %	400-800 euro p.m. %	>800 euro p.m. %
Werkloosheid (n=166)	23	43	34
Zelfstandigen met minder inkomsten (n=62)	24	36	40
Personen van wie een uitkering wegvalt of wordt verlaagd (n=54)	30	24	46
Arbeidsongeschiktheid (n=82)	45*	33*	22*
Andere baan met lager salaris (n=79)	42*	37*	21*
Totaal	41	34	25

*Deze percentages wijken niet significant af van het gemiddelde

2.3 Procentuele inkomensachteruitgang

Het effect van het wegvallen van een bepaald bedrag aan inkomsten, zal per huishouden verschillen. Voor het ene huishouden is de impact van een achteruitgang van (bijvoorbeeld) 600 euro veel groter dan voor een ander huishouden. Dit hangt met name af van de hoogte van het oorspronkelijke inkomen, het inkomen voor de inkomensachteruitgang.

Daarom is de inkomensachteruitgang ook uitgedrukt als percentage van het inkomen vóóordat het inkomen achteruit is gegaan. Dit geeft een indicatie van de impact van de inkomensachteruitgang. Hoe hoger het percentage inkomen is dat wegvalt, hoe groter de impact voor het huishouden.

De procentuele inkomensachteruitgang is als volgt:

- Bij 27 procent is het inkomen 15 procent of minder gedaald.
- Bij 40 procent is het inkomen tussen de 15 en 30 procent gedaald.
- Bij 33 procent is het inkomen meer dan 30 procent gedaald.

Tabel 4 liet zien dat de lagere inkomens (tot 2.000 euro netto per maand) er *absoluut* gezien vaker een lager bedrag (minder dan 400 euro) op achteruitgaan en de inkomens van 3.000 euro of meer vaker een hoger bedrag (meer dan 800 euro) op achteruitgaan.

De *relatieve* inkomensverdeling geeft een ander beeld. Dit is weergegeven in tabel 4. Hieruit blijkt dat de huishoudens met een netto maandinkomen van 3.000 euro of meer vaker met een kleine (relatieve) inkomensdaling (van 15 procent of minder) te maken hebben gehad: 49 procent van hen. Voor huishoudens met een inkomen van minder dan 2.000 euro en tussen de 2.000 en 3.000 was de achteruitgang in inkomen vaker tussen 15 en 30 procent van het oorspronkelijke inkomen. Dit geldt voor 49-50 procent van deze huishoudens.

Tabel 4: Procentuele daling van het inkomen, naar hoogte inkomen voor de inkomenssterugval

	≤15%	15-30%	>30%
	%	%	%
2.000 euro p.m. of minder (n=138)	22*	49	29*
Tussen 2.000 en 3.000 euro p.m. (n=141)	11	50	22
Meer dan 3.000 euro p.m. (n=138)	49	22	30*
Totaal (n=407)	27	40	33

*Deze percentages wijken niet significant af van het gemiddelde

2.3.1 Sterk verband tussen absolute en procentuele inkomensdaling

Voor bijna 9 op de 10 huishoudens van wie het inkomen meer dan 800 euro per maand is gedaald, betekent dit dat het inkomen met 30 procent of meer is gedaald.

Voor de huishoudens die met een inkomensdaling van 400 euro per maand of minder te maken hebben gehad, geldt:

- Voor 59 procent van hen is het inkomen maximaal 15 procent gedaald.
- Voor 41 procent van hen is het inkomen tussen de 15 en 30 procent gedaald.

2.3.2 Procentuele inkomensdaling verschilt per reden voor inkomensterugval

Tabel 5 laat voor de vijf vormen van inkomensterugval zien hoe groot de achteruitgang in inkomen is.

Uit deze tabel blijkt dat het per reden verschilt hoeveel iemand er procentueel op achteruit is gegaan:

- Bij werklozen en personen van wie de uitkering weg is gevallen of verlaagd is de inkomensdaling vaak meer dan 30 procent.
- Bij zelfstandigen met minder inkomsten is het inkomen vaak meer dan 15 procent lager dan het inkomen vóór de inkomensachteruitgang.
- Bij personen die een baan hebben gekregen met een lager salaris, is de inkomensdaling relatief vaak kleiner dan 15 procent van het inkomen vóór de inkomensachteruitgang.
- Bij arbeidsongeschikten is de procentuele inkomensachteruitgang vergelijkbaar met het gemiddelde van alle personen die met een inkomensterugval te maken hebben gehad.

Tabel 5: Procentuele daling van het inkomen, voor verschillende redenen voor inkomensterugval (n=407)

	≤15%	15-30%	>30%
	%	%	%
Werkloosheid (n=166)	14	36*	50
Zelfstandigen met minder inkomsten (n=62)	12	46*	42*
Personen van wie een uitkering weg is gevallen of verlaagd (n=54)	12	30*	58
Arbeidsongeschiktheid (n=82)	20*	46*	34*
Andere baan met lager salaris (n=79)	40	34*	26*
Totaal	27	40	33

*Deze percentages wijken niet significant af van het gemiddelde.

3 Voorbereiding op de inkomensterugval

Voor vier op de tien huishoudens kwam de inkomensterugval onverwacht. Een vergelijkbaar percentage (38 procent) heeft zich (financieel) voorbereid op de inkomensterugval. Zij geven vooral minder uit, hebben abonnementen en contracten opgezegd en zijn op een rij gaan zetten hoe de financiële situatie er in de nieuwe situatie uit zou komen te zien.

3.1 Inkomensterugval verwacht of onverwacht?

Voor 40 procent van de huishoudens kwam de inkomensterugval onverwacht. Een vergelijkbaar percentage, 38 procent, had de inkomensterugval juist zien aankomen.

In hoeverre de inkomensterugval onverwacht was, verschilt per soort inkomensterugval:

- Van degenen die werkloos zijn geworden, heeft 56 procent de inkomensterugval niet zien aankomen.
- Huishoudens waar het inkomen daalde door een lager salaris of een lagere uitkering zagen de inkomensterugval relatief vaak aankomen: in 53 procent van de gevallen.

Huishoudens die met een relatief grote inkomensterugval te maken hebben gehad, hebben deze niet vaker of minder vaak al zien aankomen dan huishoudens die met een kleine inkomensterugval te maken kregen.

3.1.1 Inkomensterugval had men ook achteraf gezien niet zien aankomen

Van degenen voor wie de inkomensterugval onverwacht kwam, geeft 72 procent aan dat hij/zij achteraf de inkomensterugval niet hadden kunnen zien aankomen.

Huishoudens die minder inkomsten hebben als gevolg van een lager salaris of een lagere of weggefallen uitkering, geven dit iets vaker aan (52 procent) dan huishoudens die te maken gehad werkloosheid of een gebeurtenis (bijv. arbeidsongeschiktheid of een scheiding).

3.2 Voorbereiding op de inkomensterugval

38 procent van de ondervraagden heeft zich voorbereid op de achteruitgang in inkomen en 32 procent (helemaal) niet.

Van degenen voor wie de inkomensterugval *verwacht* kwam, heeft 66 procent zich ook voorbereid. 11 procent heeft zich niet voorbereid, ook al had men de achteruitgang in inkomen zien aankomen.

Van degenen voor wie de inkomensterugval *onverwacht* kwam, had 19 procent zich niettemin wel voorbereid. 54 procent van hen had zich niet voorbereid.

3.2.1 Wie hebben zich voorbereid op de achteruitgang in inkomen?

Hoeveel het inkomen daalde, is niet bepalend of men zich vooraf wel of niet heeft voorbereid op de achteruitgang in inkomen. De reden van de inkomensterugval wel. Het percentage dat zich heeft voorbereid verschilt tussen de verschillende redenen voor de inkomensdaling:

- Van de werklozen: 26 procent.
- Van degenen bij wie de uitkering lager is geworden of weggefallen: 28 procent.
- Van degenen die arbeidsongeschikt zijn geworden: 31 procent.
- Van degenen met een andere baan tegen een lager salaris: 41 procent.
- Van de zzp'ers: 43 procent.

3.2.2 De manier waarop men zich heeft voorbereid

Degenen die zich hebben voorbereid, hebben dit vooral gedaan door:

- minder uit te geven (67 procent);
- abonnementen en contracten op te zeggen (53 procent);
- op een rij te zetten hoeveel geld er na de inkomensterugval binnenkomt, om te zien hoeveel bestedingsruimte er dan (nog) is (44 procent);
- (extra) gaan sparen (21 procent).

Huishoudens zijn niet of nauwelijks van tevoren:

- verzekeringen of financiële producten gaan afsluiten (5 procent);
- verhuisd naar een goedkopere woning (3 procent);
- de eigen woning verkocht en gaan huren (1 procent);
- een extra hypotheek op de woning gaan nemen (0 procent).

3.3 Terugblikkend op ondernomen activiteiten vooraf

Tweederde van de ondervraagden vindt dat ze, achteraf bekeken, voldoende hebben gedaan voordat ze met de achteruitgang in inkomen te maken kregen.

Een derde vindt dat ze meer hadden moeten doen. Tabel 6 geeft weer wat ze vinden dat ze meer hadden moeten doen.

Tabel 6: In hoeverre men achteraf vindt dat hij/zij vooraf voldoende heeft gedaan (n=525)
(meerdere antwoorden mogelijk)

	%
Ja, voldoende gedaan	67
Nee, ik had me meer moeten verdiepen in mijn financiën	6
Nee, ik had van tevoren meer moeten sparen	8
Nee, ik had een arbeidsongeschiktheids- overlijdensrisicoverzekering of financieel product moeten afsluiten/uitgebreidere dekking nemen	2
Nee, ik had meer moeten bezuinigen	6
Nee, ik had eerder een baan moeten gaan zoeken	3
Nee, ik had eerder hulp/advies moeten zoeken	5
Nee, maar ik weet niet wat ik had moeten doen	14

3.3.1 Verschil tussen degenen die zich wel en niet hebben voorbereid

Degenen die zich *niet* hebben voorbereid vinden achteraf vaker dan degenen die zich wel hebben voorbereid dat ze vooraf te weinig hebben gedaan.

- 57 procent van degenen die zich niet hebben voorbereid vindt dat ze meer vooraf hebben moeten doen en 43 procent vindt dat ze voldoende hebben gedaan.
- 16 procent van degenen die zich wel van tevoren hebben voorbereid op de inkomensterugval, vindt dat ze vooraf te weinig hebben ondernomen. 84 procent van degenen die zich wel voorbereidden, vinden dat ze vooraf voldoende hebben gedaan.

3.3.2 Slechts 8 procent had van tevoren meer willen sparen

8 procent vindt dat men van tevoren meer had moeten sparen. Ook hier is een verschil tussen degenen die zich wel en niet hebben voorbereid:

- Van degenen die zich niet hebben voorbereid op de inkomensterugval, vindt 12 procent dat ze meer hadden moeten sparen.
- Van degenen die zich wel voorbereidden, vindt 4 procent dat men meer had moeten sparen.

Huishoudens met geen of weinig spaargeld (vooraf en/of achteraf) geven niet vaker aan dat ze van tevoren meer hadden moeten sparen dan huishoudens die meer spaargeld hebben.

3.3.3 Eén op de zeven niet op de hoogte van mogelijkheden voor voorbereiding

14 procent van de huishoudens vindt dat ze zich vooraf onvoldoende hebben voorbereid, maar weet niet wat ze hadden moeten doen. Dit geldt vooral voor huishoudens die zich niet van tevoren hebben voorbereid: van hen wist 28 procent niet hoe.

4 Impact van de inkomensterugval

De achteruitgang in inkomen heeft op de financiële situatie een behoorlijke impact. Huishoudens komen moeilijker rond. Ook neemt de hoeveelheid spaargeld af. Het merendeel van de huishoudens maakt zich ook zorgen over de eigen financiële situatie. Tegelijkertijd is driekwart van de huishoudens na de inkomensterugval bewuster met zijn financiën bezig.

4.1 Rondkomen

Na de inkomensterugval komen de huishoudens moeilijker rond.

- Voor de inkomensterugval kon 61 procent van de huishoudens (heel) makkelijk rondkomen. Nu, na de inkomensterugval, kan 17 procent makkelijk rondkomen.
- 45 procent komt nu (heel) moeilijk rond; dat was 11 procent voor de inkomensterugval.

Tabel 7: Mate waarin men kan rondkomen voor en na de inkomensterugval (n=525)

	Voor de inkomensterugval %	Na de inkomensterugval %
Heel moeilijk	3	17
Moeilijk	8	28
Niet moeilijk, niet makkelijk	29	38
Makkelijk	36	15
Heel makkelijk	25	2

De mate waarin men nu, na de inkomensterugval, kan rondkomen hangt samen met:

- De procentuele inkomensdaling: hoe groter de inkomensdaling, hoe moeilijker men kan rondkomen.
- Hoeveel spaargeld men op dit moment heeft: hoe meer, hoe makkelijker men kan rondkomen.
- De hoogte van het inkomen na de inkomensterugval: hoe hoger, hoe makkelijker men kan rondkomen.
- Voorbereiding op de inkomensterugval: hoe meer men zich heeft voorbereid, hoe makkelijker men op dit moment kan rondkomen.

De reden van de inkomensterugval doet er niet toe voor de mate waarin men nu kan rondkomen. Ook leeftijd en de aanwezigheid van een partner spelen geen rol.

4.1.1 Voorbereiding op inkomensterugval en rondkomen

Van degenen die zich hebben voorbereid:

- komt 34 procent (heel) makkelijk rond, tegen 3 procent van degenen die zich niet hebben voorbereid;
- komt 27 procent (heel) moeilijk rond, tegen 67 procent van degenen die zich niet hebben voorbereid.

4.1.2 Grootte van de inkomensterugval en rondkomen

Van de huishoudens bij wie de achteruitgang meer dan 30 procent van het oorspronkelijke inkomen⁶ is, komen minder vaak rond dan degenen bij wie de inkomensterugval minder dan 15 procent is:

- Van de huishoudens met 30 procent inkomensterugval komt 8 procent (heel) makkelijk rond, tegen 35 procent van de huishoudens met een inkomensterugval van minder dan 15 procent.
- Van de huishoudens met 30 procent inkomensterugval komt 60 procent (heel) moeilijk rond, tegen 27 procent van de huishoudens met een inkomensterugval van minder dan 15 procent.

4.2 Spaargeld

Het percentage huishoudens zonder spaargeld ligt hoger na de inkomensterugval:

- Voordat men met de inkomensachteruitgang te maken kreeg, had 25 procent geen spaargeld.
- Op dit moment, na de achteruitgang in inkomen, heeft 39 procent geen spaargeld.

⁶ Dit oorspronkelijke inkomen is het inkomen voorafgaand aan de inkomensterugval.

Tabel 8: Hoeveelheid spaargeld voor en na de inkomensterugval

	Voor de inkomensterugval (n=412) %	Na de inkomensterugval (n=415) %
Geen spaargeld	25	39
Minder dan 500 euro	8	10
500 tot 1.000 euro	8	10
1.000 tot 2.500 euro	6	8
2.500 tot 5.000 euro	14	5
5.000 tot 7.500 euro	7	5
7.500 tot 10.000 euro	7	5
10.000 tot 25.000 euro	11	8
25.000 tot 50.000 euro	7	4
50.000 tot 100.000 euro	3	3
100.000 euro of meer	5	4

Hoeveel spaargeld men nu, na de inkomensterugval, heeft, hangt met name samen met:

- De relatieve inkomensdaling: hoe groter de inkomensdaling, hoe minder men spaargeld nu heeft.
- Hoeveel spaargeld men voorafgaand aan de inkomensterugval had: hoe meer men toen had, hoe meer men ook nu heeft.
- De reden van de inkomensterugval: huishoudens die een gebeurtenis hebben meegemaakt (arbeidsongeschiktheid, scheiding) hebben minder spaargeld dan huishoudens die werkloos zijn geworden of een lager salaris of lagere uitkering hebben.

4.2.1 Arbeidsongeschiktheid en hoeveelheid spaargeld

De hoeveelheid spaargeld is meer achteruitgegaan bij personen die arbeidsongeschikt zijn geraakt dan bij huishoudens die om een andere reden met een achteruitgang in inkomen te maken hebben gehad.

Voordat men arbeidsongeschikt werd, had men een vergelijkbare hoeveelheid spaargeld als anderen. Na de achteruitgang in inkomen heeft een groter gedeelte van hen geen of weinig spaargeld vergeleken met andere huishoudens die met een inkomensterugval te maken hebben gehad. Bijna driekwart van hen had geen of minder dan 1.000 euro aan spaargeld, tegen 59 procent van alle ondervraagden. Tabel 9 geeft dit weer.

Tabel 9: Hoeveelheid spaargeld na de inkomstensterugval, gemiddeld en bij arbeidsongeschiktheid

	Arbeitsongeschikt geraakt (n=70) %	Totaal (n=415) %
Minder dan 1.000 euro	73	59
1.000 tot 7.500 euro	13	17
7.500 euro of meer	14	24

4.2.1 Procentuele inkomensdaling en hoeveelheid spaargeld

Hoe groter de inkomensdaling, hoe minder spaargeld men heeft na de inkomstensterugval.

De hoeveelheid spaargeld voor de inkomstensterugval is vergelijkbaar. Alleen de huishoudens die procentueel gezien met een grotere inkomstensterugval te maken hebben gehad, hebben met een grotere achteruitgang in spaargeld te maken gehad:

- Van de huishoudens met een inkomensachteruitgang van 30 procent of meer: 69 procent heeft nu minder dan 1.000 euro aan spaargeld.
- Van de huishoudens bij wie de inkomensachteruitgang minder dan 15 procent is: 40 procent heeft minder dan 1.000 euro aan spaargeld.

Tabel 10: Hoeveelheid spaargeld na de inkomstensterugval, naar procentuele inkomensdaling

	≤15% (n=101) %	15-30% (n=146) %	>30% (n=118) %	Totaal (n=365) %
Minder dan 1.000 euro	40	62*	69	59
1.000 tot 7.500 euro	27	14*	14*	17
7.500 euro of meer	34	24*	18	24

*Deze percentages wijken niet significant af van het gemiddelde.

4.3 Betalingsproblemen

Iets minder dan de helft (48 procent) van de ondervraagden heeft sinds de inkomstensterugval te maken gehad met één of meerdere vormen van betalingsproblemen, zoals een rekening te laat betaald, onvoldoende saldo of aanmaningen.

Hoe meer spaargeld er nog aanwezig is na de inkomstensterugval, hoe kleiner de kans dat men met betalingsproblemen te maken heeft gehad na de inkomstensterugval.

Meer betalingsproblemen komen ook voor bij:

- Een grotere inkomensterugval
- Huishoudens die zich niet hebben voorbereid op de inkomensterugval

De reden van de inkomensterugval hangt niet samen met de mate waarin huishoudens betalingsproblemen hebben na de daling van het inkomen.

Betalingsproblemen komen meer voor bij grotere inkomensterugval

Tabel 11 laat zien dat betalingsproblemen meer zijn voorgekomen onder huishoudens waarbij de terugval in inkomen meer dan 30 procent is. Van hen heeft 61 procent te maken gehad met betalingsachterstanden. Bij huishoudens waarbij het inkomen met minder dan 15 procent, heeft 41 procent één of meer betaalproblemen gehad sinds de inkomensterugval.

Tabel 11: Percentage dat één of meerdere van onderstaande gebeurtenissen heeft meegemaakt sinds de inkomensterugval (meerder antwoorden mogelijk) (n=407)

	≤15%	15-30%	>30%	Totaal
	%	%	%	%
Zorgverzekering en/of zorgverleners te laat betaald	9	17*	21	15
Energierkening te laat betaald	5	11*	16	10
De huur/hypotheek te laat betaald	9	13*	19	12
Andere rekeningen (bijv. van abonnementen, telefoon, online aankopen) te laat betaald	10*	12*	20*	13
Aanmaningen ontvangen	15	18*	28	19
Geen geld meer kunnen opnemen	10	25*	30	21
Weigering van een automatisch incasso	13	21*	32	19
Roodstand op lopende rekening	30*	36*	38*	32
Voorschot op salaris aangevraagd	2*	1*	2*	1
Loonbeslag op uw salaris/uitkering	5*	4*	4*	4
<i>Geen van deze</i>	59	48*	39	52

*Deze percentages wijken niet significant af van het gemiddelde.

Betalingsproblemen komen meer voor als men zich niet heeft voorbereid

Het percentage dat sinds de inkomensachteruitgang met één of meerdere vormen van betalingsachterstanden te maken heeft gehad, is twee keer zo hoog onder degenen die zich niet op de terugval in inkomen hebben voorbereid:

- 65 procent van degenen die zich niet hebben voorbereid;
- 33 procent van degenen die zich wel hebben voorbereid.

Onder degenen die zich *niet* hebben voorbereid, zijn de volgende betalingsachterstanden het meeste voorgekomen:

- Roodstand op de lopende rekening (43 procent)
- Geen geld meer kunnen opnemen (34 procent)
- Weigering van de automatische incasso (33 procent)
- Aanmaningen ontvangen (31 procent)

Onder degenen die zich *wel* hebben voorbereid, zijn dit:

- Roodstand op de lopende rekening (21 procent)
- Geen geld meer kunnen opnemen (11 procent)
- Aanmaningen ontvangen (8 procent)
- Zorgverzekering en/of zorgverleners te laat betaald (8 procent)

4.4 Beleving van de eigen financiële situatie

Meer dan de helft van de huishoudens (54 procent) maakt zich zorgen over zijn huidige financiële situatie. Tegelijkertijd geeft hetzelfde percentage aan grip te hebben op de financiële situatie. Bijna driekwart van de huishoudens geeft aan nu bewuster met zijn financiën bezig te zijn.

Tabel 12: Stellingen over de mate waarin men grip op de financiële situatie ervaart (n=525)

	Ze er oneens	Oneens	Niet eens, niet oneens	Eens	Ze er eens
	%	%	%	%	%
Ik vind het lastig om niet te veel uit te geven	11	31	29	25	4
Ik ben bewuster met mijn financiën bezig nu er minder geld binnenkomt	1	8	18	55	18
Ik maak mij zorgen over mijn financiële situatie	6	11	29	33	21

4.4.1 Wie ervaren er meer grip op de financiële situatie?

De volgende huishoudens hebben op dit moment meer grip op hun financiële situatie:

- Huishoudens met meer spaargeld.
- Huishoudens die aangeven makkelijk te kunnen rondkomen.
- Huishoudens die zich hebben voorbereid op de inkomensdaling.
- Huishoudens die procentueel gezien een grotere inkomensdaling hebben meegemaakt.

De reden van de inkomensdaling doet er niet toe. Ook het huidige inkomen doet er niet toe als met alle andere mogelijke invloedrijke factoren rekening wordt gehouden.

Grotere inkomensdaling, meer grip op de financiële situatie

Het lijkt erg opmerkelijk dat huishoudens met een grotere inkomensdaling meer grip op hun financiële situatie ervaren. Dit kan komen omdat we al rekening houden met het feit dat huishoudens die een grotere inkomensdaling hebben meegemaakt, moeilijker kunnen rondkomen en nu minder spaargeld hebben. Als je daar al rekening mee houdt, hebben huishoudens die meer in inkomen achteruit zijn gegaan, nu meer grip op hun financiële situatie. Mogelijk komt dit doordat deze huishoudens meer met hun financiën bezig zijn (zie paragraaf 4.4.6). Daardoor ervaren ze nu meer controle.

Beter voorbereid op inkomensdaling, meer grip op de financiële situatie

Huishoudens die zich hebben voorbereid voordat ze een inkomensdaling meemaakten, ervaren nu meer grip op de financiële situatie. Driekwart van hen geeft aan grip te hebben op zijn financiële situatie. Dit zegt een minderheid (43 procent) van degenen die zich niet hebben voorbereid op de financiële situatie. Tabel 13 laat dit zien.

Tabel 13: Percentage dat grip heeft op zijn financiële situatie, naar mate waarin men zich heeft voorbereid op de inkomensdaling (n=525)

	Ik heb grip op mijn financiële situatie...		
	(Ze er) oneens	Niet eens, niet oneens %	(Ze er) eens
	%	%	%
Niet voorbereid op inkomensdaling	23	34	43
Wel voorbereid op inkomensdaling	5	20	75
Totaal	12	33	55

4.4.2 Wie maken zich meer zorgen over de financiële situatie?

Of iemand zich na de inkomensterugval zorgen maakt over zijn financiële situatie, hangt sterk samen met of iemand zich heeft voorbereid op de inkomensterugval. Huishoudens die zich niet hebben voorbereid, maken zich veel vaker zorgen:

- 80 procent van degenen die zich niet hebben voorbereid, maakt zich zorgen.
- 39 procent van degenen die zich wel hebben voorbereid, maakt zich zorgen.

Dit verschil is zichtbaar in tabel 14.

Tabel 14: Percentage dat zich zorgen maakt om zijn financiële situatie, naar mate waarin men zich heeft voorbereid op de inkomensterugval (n=525)

	Ik maak mij zorgen over mijn financiële situatie		
	(Zeer) oneens	Niet eens, niet oneens	(Zeer) eens
	%	%	%
Niet voorbereid op inkomensterugval	6	14	80
Wel voorbereid op inkomensterugval	31	30	39
Totaal	17	29	54

Ook de mate van rondkomen, hangt samen met de mate waarin men zich zorgen maakt over de financiële situatie. Degenen die makkelijker rond kunnen komen, maken zich ook minder zorgen.

De hoogte van het inkomen, de hoeveelheid spaargeld en de grootte van de inkomensterugval houden niet verband met de mate waarin men zich zorgen maakt over de financiële situatie.

4.4.3 Wie hebben er meer moeite om niet te veel uit te geven?

De grootte en de reden van de inkomensterugval hangt niet samen met de moeite die een huishouden heeft om niet te veel uit te geven. Ook de hoeveelheid spaargeld speelt daarin geen rol. Hoe moeilijk men het vindt om niet te veel uit te geven, hangt wel samen met:

- de mate waarin men kan rondkomen: hoe makkelijker, hoe minder moeilijk men het vindt om niet te veel uit te geven;
- het huidige inkomen: hoe hoger het inkomen na de inkomensachteruitgang, hoe moeilijker men het vindt om niet te veel uit te geven. Dit geeft het pure inkomenseffect weer; er is al rekening gehouden met andere kenmerken die een rol spelen, zoals de mate waarin een huishouden kan rondkomen;
- de voorbereiding op de inkomensterugval

Tabel 15 laat de verschillen zien tussen huishoudens die zich wel en niet voorbereiden. Hieruit blijkt dat 26 procent van de huishoudens die zich voorbereiden, het lastig vinden

om niet te veel uit te geven. Dit percentage ligt hoger bij huishoudens die zich niet hebben voorbereid op de inkomstensterugval. Van hen vindt 39 procent dit lastig.

Tabel 15: Percentage dat het lastig vindt om niet te veel uit te geven, naar mate waarin men zich heeft voorbereid op de inkomstensterugval (n=525)

	Ik vind het lastig om niet te veel uit te geven		
	(Zeer) oneens	Niet eens, niet oneens	(Zeer) eens
	%	%	%
Niet voorbereid op inkomstensterugval	39	23	39
Wel voorbereid op inkomstensterugval	52	22	26
Totaal	42	29	29

4.4.4 Wie zijn er nu bewuster met geldzaken bezig?

De mate waarin de huishoudens na de inkomstensterugval bewuster met hun geldzaken bezig zijn, hangt samen met:

- de relatieve inkomensdaling: hoe groter deze is, hoe meer men nu bewuster met zijn financiën bezig is;
- de mate waarin men nu kan rondkomen: huishoudens die aangeven moeilijker te kunnen rondkomen, zijn bewuster met hun financiën bezig nu er minder geld binnenkomt dan huishoudens die makkelijker rond kunnen komen.

De reden van de inkomstensterugval, de hoogte van het inkomen, de hoeveelheid spaargeld en de mate van voorbereiding op de inkomstensterugval hangen niet samen met het bewuster bezig zijn met de geldzaken.

4.5 Ondernomen activiteiten na inkomstensterugval

Van de ondervraagden heeft 88 procent activiteiten ondernomen na de inkomstensterugval om de inkomstensterugval financieel 'op te vangen'. Tabel 16 geeft weer welke activiteiten men heeft ondernomen. Bezuinigen is ook na de inkomstensterugval de meestvoorkomende strategie om met de achteruitgang in inkomen om te gaan.

Tabel 16: Activiteiten die men heeft ondernomen nadat men een lager kreeg

Ondernomen activiteiten	%
Ik ben (nog meer) gaan bezuinigen/minder gaan uitgeven	69
Ik heb mijn inkomsten en uitgaven op een rij gezet	39
Ik ben minder gaan sparen	35
Ik heb geld van de spaarrekening gehaald	32
Ik ben gaan rood staan op de betaalrekening	16
Ik heb geld geleend	7
Ik heb gebruikt gemaakt van in het verleden afgesloten financiële producten/verzekeringen	6
Anders	6
Ik ben verhuisd naar een goedkopere woning	2
Ik heb mijn eigen woning verkocht en ben gaan huren	1
Ik heb een extra hypotheek op het huis genomen	0
Ik heb niets gedaan	12

Huishoudens die zich van tevoren hadden voorbereid ondernemen nu minder activiteiten dan degenen die zich vooraf nog niet hadden voorbereid. Van degenen die zich niet hadden voorbereid, onderneemt achteraf 96 procent activiteiten. Van degenen die zich wel hebben voorbereid, onderneemt 83 procent ook naderhand nog één van de genoemde activiteiten. Het verschil is begrijpelijk, aangezien degenen die zich al hadden voorbereid, al allerlei activiteiten hebben ondernomen (zie paragraaf 3.2.2).

4.6 Veranderingen in financieel gedrag

Het merendeel van de huishoudens is na de inkomensachteruitgang meer met geldzaken bezig:

- Tweederde van de huishoudens is na de achteruitgang zijn inkomsten en uitgaven op een rij gaan zetten.
- Tweederde controleert vaker zijn banksaldo.
- Bijna 6 op de 10 is zijn financiële administratie op orde gaan brengen.

Tabel 17: Ondernomen activiteiten na de inkomensterugval (n=525)

Na de achteruitgang in inkomen ben ik...	%
Meer gaan letten op wat ik uitgeef	88
Mijn inkomsten en uitgaven op een rij gaan zetten (een begroting gaan maken)	67
Mijn banksaldo vaker gaan controleren	67
Meer met geld(zaken) bezig	64
Mijn financiële administratie op orde gaan brengen	57
Gaan uitzoeken of ik recht heb op (meer) toeslagen, zoals zorgtoeslag en huurtoeslag	54
Gaan uitzoeken of ik kan verhuizen naar een goedkopere huur- of koopwoning, om zo lagere woonlasten te hebben	19
(Meer) gaan sparen, om te zorgen dat ik (meer) geld achter de hand heb	19
Een financieel product/verzekering gaan afsluiten, om een eventuele inkomensachteruitgang in de toekomst op te vangen	6

Een aantal activiteiten doen huishoudens die zich van tevoren niet hebben voorbereid nu meer dan huishoudens die zich wel hebben voorbereid:

- Een groter deel van hen let op wat ze uitgeven: 95 tegen 86 procent.
- Een groter deel van hen controleert vaker het banksaldo: 76 tegen 59 procent.

Onder degenen die arbeidsongeschikt zijn geraakt, komt het meer dan gemiddeld voor dat men:

- de inkomsten en uitgaven op een rij is gaan zetten: 77 procent;
- de financiële administratie op orde is gaan brengen: 68 procent;
- is gaan uitzoeken of men recht heeft op (meer) toeslagen: 65 procent;
- is gaan uitzoeken of men kan verhuizen naar een goedkopere huur- of koopwoning: 27 procent.

Werklozen zijn ook meer dan gemiddeld gaan uitzoeken of men recht heeft op toeslagen (60 procent). Zij geven minder vaak aan meer te zijn gaan sparen (12 procent).

4.7 Invloed op woonlasten, pensioen en verzekeringen

Circa de helft van de ondervraagden heeft uitgezocht wat het effect van de inkomensachteruitgang is voor de betaling van de woonlasten en voor de verzekeringen. Een kwart heeft uitgezocht wat de inkomensachteruitgang betekent voor zijn pensioen.

Tabel 18: Ondernomen activiteiten na de inkomensdaling (n=525)

Na de achteruitgang in inkomen, heb ik uitgezocht wat dit betekent voor...	%
de betaling van mijn woonlasten (huur/hypotheek)	49
mijn pensioen	26
mijn verzekeringen	46

Arbeidsongeschikten hebben iets vaker dan gemiddeld uitgezocht wat het betekent voor de verzekeringen; 57 procent van hen heeft dat gedaan.

4.8 Inzetten van pensioen voor huidige bestedingen

Bijna zes op de tien ondervraagden wil expliciet niet (een deel van) zijn pensioen inzetten om de uitgaven van te kunnen betalen, ook al kan een deel van hen nu moeilijk rondkomen. Slechts 13 procent zou dat wel willen.

Tabel 19: Wens om pensioen te gebruiken om beter rond te kunnen komen (n=525)

Zou u (een deel van) uw pensioen willen gebruiken om de uitgaven te kunnen betalen?	%
Ja, want dan zou ik beter kunnen rondkomen	10
Ja, ook al heb ik het niet perse nodig om rond te kunnen komen	3
Nee, want ik kom zonder dat geld nu ook rond	37
Nee, ondanks dat ik nu niet/moeilijk rondkom	22
Ik heb geen pensioen opgebouwd	13
Geen idee, geen mening over	16

5 Informatiebehoefte

Van de ondervraagden geeft 64 procent aan vragen te hebben nadat het inkomen achteruit was gegaan. Men heeft het meeste vragen over hoe men controle krijgt over zijn financiële situatie. De vijf onderwerpen waar de meeste vragen over zijn:

- Hoe men kan bezuinigen
- In hoeverre men in aanmerking komt voor toeslagen en/of tegemoetkomingen
- Hoe men werk kan vinden
- Hoe men makkelijker kan rondkomen
- Hoe men grip houdt over het geld

Tabel 20 laat zien over welke onderwerpen men vragen had/heeft.

Tabel 20: Vragen die men had na de inkomensterugval (n=525) (meerdere antwoorden mogelijk)

	%
Geen van deze	36
Hoe ik kan bezuinigen	32
Of ik in aanmerking kom voor toeslagen en/of andere (gemeentelijke) tegemoetkomingen	26
Hoe ik werk kan vinden	26
Hoe ik makkelijker kan rondkomen	23
Hoe ik grip houd op mijn geld	22
Wat de regels zijn rondom bepaalde uitkeringen en hoe je die moet aanvragen	19
Of ik in aanmerking kom voor kwijtschelding	13
Hoe ik betalingsregelingen kan treffen	12
Wat de gevolgen zijn voor de betaling van mijn woonlasten (huur/hypotheek)	11
Wat de gevolgen zijn voor mijn pensioen	10
Hoe ik mijn administratie op orde breng	7
Of ik in aanmerking kom voor budgethulp/advies	6
Of en hoe ik mijn huis kan verkopen	5
Of ik in aanmerking kom voor een goedkopere huurwoning	4
Wat de gevolgen zijn voor alimentatie	4
Wat de gevolgen zijn voor lopende leningen	4
Wat voor lening ik het beste kan afsluiten	1
Anders	2

6 Beleving van de situatie

Huishoudens die een inkomensterugval hebben meegemaakt zijn beduidend minder gelukkig met hun financiële situatie dan huishoudens die niet te maken hebben gehad met een inkomensdaling. Iemands geluk met zijn leven als geheel en met zijn financiële situatie na de inkomensdaling hangt niet samen met de hoogte van het inkomen na de inkomensterugval. Hoe gelukkig iemand zich voelt, hangt wel samen met de voorbereiding op de inkomensdaling, de hoeveelheid spaargeld die aanwezig is en de omvang van de inkomensdaling.

6.1.1 Gelukkig zijn met de persoonlijke situatie

Huishoudens die geen inkomensterugval hebben meegemaakt zijn op dit moment gelukkiger dan huishoudens die de afgelopen 3 jaar wel een inkomensterugval hebben meegemaakt. Dit geldt voor de mate waarin ze gelukkig zijn met hun sociale leven, de vrijetijdsbesteding, hun financiële situatie en hun leven als geheel.

Tabel 21: Mate waarin men gelukkig is met bepaalde aspecten, naar wel of niet inkomensterugval meegemaakt (n=1.959)

Gelukkig zijn met...		(Helemaal) niet gelukkig %	Niet gelukkig, niet ongelukkig %	(Heel) gelukkig %
Het sociale leven	Geen inkomensterugval	9	27	64
	Wel inkomensterugval	14	31	56
Het leven in zijn geheel	Geen inkomensterugval	8	23	69
	Wel inkomensterugval	13	31	56
De manier waarop vrije tijd wordt bested	Geen inkomensterugval	6	26	68
	Wel inkomensterugval	11	27	62
De financiële situatie	Geen inkomensterugval	18	28	53
	Wel inkomensterugval	47	28	25

6.2 Verschil in geluk onder degenen met een inkomensterugval

Onder de huishoudens die met een inkomensterugval te maken hebben gehad, is gekeken of bepaalde groepen meer of minder gelukkig zijn. Zo kunnen we nagaan of de mate waarin iemand gelukkig is na een inkomensterugval, samenhangt met de reden van de inkomensterugval, de grootte van de inkomensterugval en/of de grootte van de inkomensterugval. Hieronder staan de resultaten⁷.

6.2.1 Sociale leven

Hoe gelukkig men is met zijn sociale leven, hangt samen met:

- de reden van de inkomensterugval: huishoudens die een gebeurtenis hebben meegemaakt zijn minder gelukkig met hun sociale leven dan huishoudens van wie het salaris of de uitkering is verlaagd;
- de procentuele inkomensdaling: hoe groter, hoe minder gelukkig men is met zijn sociale leven.

6.2.2 Financiële situatie

Hoe gelukkig men is met zijn persoonlijke financiële situatie, hangt samen met:

- het geslacht: vrouwen zijn minder gelukkig met hun financiële situatie dan mannen;
- of men een partner heeft of niet: met een partner, is iemand gelukkiger;
- de reden van de inkomensterugval: huishoudens die een gebeurtenis hebben meegemaakt zijn minder gelukkig met hun financiële situatie dan huishoudens van wie het salaris of de uitkering is verlaagd en die werkloos zijn geworden;
- de procentuele inkomensdaling: hoe groter, hoe minder gelukkig men is;
- of men zich voorbereid heeft op de inkomensterugval: degenen die dit hebben gedaan, zijn gelukkiger met hun financiële situatie;
- de hoeveelheid spaargeld: hoe meer, hoe gelukkiger men is met de financiële situatie;
- de mate waarin men kan rondkomen: hoe makkelijker men kan rondkomen, hoe gelukkiger men is met de financiële situatie.

De hoogte van het huidige inkomen doet er voor het ervaren geluk met de financiële situatie niet toe.

⁷ De bevindingen in deze paragraaf zijn afkomstig van multivariate analyses (zie paragraaf 1.3).

6.2.3 Leven als geheel

Hoe gelukkig men is met zijn leven als geheel, hangt samen met:

- of men een partner heeft of niet: met een partner, is iemand gelukkiger
- de leeftijd: hoe jonger, hoe gelukkiger;
- de procentuele inkomensdaling: hoe groter, hoe minder gelukkig men is;
- of men zich voorbereid heeft op de inkomensdaling: degenen die dit hebben gedaan, zijn gelukkiger met hun leven als geheel;
- de mate waarin men kan rondkomen: hoe makkelijker men kan rondkomen, hoe gelukkiger men is.

De hoogte van het inkomen na de inkomensdaling hangt niet samen met ervaren geluk met het leven als geheel.

6.3 Omgaan met een nieuwe inkomensdaling

Bijna de helft van de ondervraagden verwacht dat men bij een nieuwe achteruitgang in inkomen, goed met de inkomensachteruitgang om kan gaan.

Dit wordt vaker gedacht door:

- huishoudens die een *grotere* achteruitgang in inkomen hebben meegemaakt;
- huishoudens die op dit moment makkelijker kunnen rondkomen.

Huishoudens die zich voorbereid hadden op de achteruitgang in inkomen, verwachten niet vaker dat ze goed met een nieuwe inkomensachteruitgang om kunnen gaan. Ook de reden van de inkomensachteruitgang speelt geen rol.

Tabel 22: Verwachte omgang met herhaalde inkomensachteruitgang na inkomensdaling (n=525)

Stelling: Mocht mijn inkomen weer achteruitgaan, verwacht ik dat ik goed met de inkomensachteruitgang om kan gaan	%
Zeer oneens	4
Oneens	14
Niet eens, niet oneens	32
Eens	40
Zeer eens	9

Bijlage 1 – Onderzoeksverantwoording

Doelgroep

- Nederlanders in de leeftijd van 35 tot en met 55 jaar die in de afgelopen 3 jaar te maken hebben gehad met een inkomensdaling.

Netto steekproef

- 1.959 respondenten; van wie in totaal 525 in de afgelopen 3 jaar te maken hebben gehad met een inkomensdaling.
- De steekproef is representatief voor Nederlanders in de leeftijd van 35 tot en met 55 jaar. Het onderzoek is representatief qua leeftijd, opleiding, geslacht, regio en Mentality-milieus.

Werving respondenten

- Online vragenlijst via het StemPunt-panel van Motivaction.

Veldwerkperiode

- 26 maart tot en met 9 april 2015.